

ACC. N:R M. 15226: 1-3.

Landskap: Bohuslän Upptecknare: Gösta Olsson, Lund
Härad: Stängenäs Berättare: Pev Andersson, Maseröd
Socken: Lyse Berättarens yrke: Kyllagerförmän
Uppteckningsår: 1960 Född år 1918 i Lyse

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Stenkörning m. m. s. 1-3

Skriv endast på denna sida.

Vår gård har varit i släkten från 1841. Min morfar var sjöman och for med segelskutor i många år, likaså hans två svägrar och en granne; de hade också små jordbruk. Kvinnor och barn skötte jord och djur och hade tom. dräng ibland. Kärringarna körde till stan och sålde sina produkter, och körde till Holma kvarn över 1 mil bort. Ved och timmer hämtade de också från Holma, forslade detta mest vintertid på Gullmarns is.

Min far flyttade till stället 1903 från Berga gård i Lyse och hade då kört sten i många år för Berga gård till Spjösвик och Grundsund. Hade kört med oxe och 2-hjulig kärra; det var ett elände i utförsbackar då tyngden pressade hårt på ökets rygg och på sommaren ibland, då oxen ville kesa undan alla flygfän. Detta var alltså i slutet på 1800-talet. Sen kom 4-hjulsvagnar, alltid med häst som dragdjur. Det var alltid förställdvagnar och raka karmar i början.

Min far körde sten i stort sett halva veckan, sen han köpt gården 1903. Om vintrarna hade han också en del iskörning i stan från Lassamyren till bryggeriet.

(En 6-7 bönder i socknen hade full körning i stan med renhållning; de körde nattetid mest; oftast fanns inga utbytesburkar utan de fick på en del ställen tömma latrinen i en balja och bära den skvalpande på magen och tömma i "bingen". En annan körsla, som dock inte gav inkomst, var skyldigheten hålla stora landsvägen i stånd; varje bonde hade sin vägsträcka, grus fick hämtas ur samfällda grusgropar här och där.)

Far hade aldrig dräng utan fick hjälp av oss fyra söner allteftersom vi växte upp. Vår gårdbit födde bara 3 kor, 1 häst, ett par grisar och några höns; under första världskriget hade vi också en del får. Att far fick stenkörning berodde på att han var släkt med några som hade berg. Han körde alltid från småbrott, bara med 1 häst; tyckte det var skoj komma ut och träffa folk i bergen och vid kajen. Far slutade stenkörningen i 30-talets början; det var dåligt med stenindustrien just då och dessutom var han gammal och hade värk i benen och ryggen. Han var aldrig organiserad; organisationen kom senare.

Det är klart att körarna och huggarna kom ihop sig ibland om ett och annat, t.ex. politik och priser. De organiserade körarna försökte pressa de övriga in i fackföreningen; vid vägbygget utanför stan på 30-talet allvarligare strid och bråk, och de oorganiserade utstängdes från arbetet där.

Landskap: Bohuslän **Upptecknat av:** Gösta Olsson
Härad: Stångenäs **Adress:** Råbyvägen 15 H, Lund
Socken: Lyse **Berättat av:** Per Andersson, Ulseröd. (Kyllagerförman)
Uppteckningsår: 1960 **Född år** 1918 **i** Lyse

(Berättarens fader: Karl Andersson, född år 1871 i Lyse, småbrukare.
Berättaren blev moderlös vid 2 års ålder, och hans mormoder tog hand om
hem och barn. Hon var en minnesgod och vaken gumma, och det är genom henne *
berättaren har sin kännedom om äldre tid.
* och ett familjearkiv)

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

Det var ett arbete för män, men en flicka körde i Grundsund i flera år då hennes far var blind; hon var då 14-16 år. Pojkar från småställen fick nästan alltid hjälpa till; det var varannandagsläsning i skolan och då blev det full arbetsdag i berget var annan dag; jag och mina bröder fick hjälpa till att lassa på och av då vi var 9-10 år. En grannpojke var bara 8 år då han körde i berget med en snäll märr bakom sin fars vagn.

Far hade ingen arbetstid på minuten efter klocka utan körde när det passade; vår och höst blev sten liggande i bergen då vi hade som mest arbete hemma.

Avståndet till arbetsplatsen var så nära en mil. Det var kallt och ruskigt för oss pojkar den långa vägen, särskilt då dagen var slut och vi var hungriga och trötta och satt eller låg bak i den skramlande vagnen.

Vallentin i Sandåker gjorde en del hjul till stenvagnar, men vanligast var nog att vi köpte från fabrik i Småland eller från snickare i stan. Far snickrade alltid karmarna och lät smeden i stan beslä.

Det var hårt arbete och stygg körning för hästarna, men jag har aldrig hört talas om några större olyckor annat än att händerna slogs blodiga ibland. Särskilt hästarnas ben och körarnas ryggar och händer for illa.

Lastning har jag sett i flera former: langarkedja, tippkärror, både direkt i båt och i pråm först och därifrån i båt. I Kärnet stod järnvägs-vagn på spåret mellan tågturen; berget tätt intill var högt, och sten släpptes en efter en i en ränna ner i järnvägsvagnen, som fullastad rullade ner till Lyse stations stickspår; därifrån drog småningom ett lok ett helttågsätt med sten till kajen i Lysekil.

Det var på småställena förr nästan omöjligt få fram kontanter, så stendriften gjorde mycket gott; gav ett nödvändigt tillskott i kontanta pengar. Jag minns t.ex. att far en månad 1925 kom upp i hela 90 kr.

Lilla markbiten gav natura, så knappast någon mat utöver socker, kaffe, salt och sill behövde köpas. Körningen gav kontanter som mest gick till skatt och amorteringar på småskulder och en del nödvändiga inköp, men någon "lyx" räckte det aldrig till. Vi tyckte vi hade det jäkligt vi, med skuld och enformig mat, men det fanns förr här i Stenriket många som tom gick och tiggde.

Då vi slutade köra här på gården, hade vi barn börjat få egna arbeten i stan, som springpojkar; det var småställets pojkar som började söka sig till stan, och vårt arbete gav gott tillskott hemma. Något gammalt var slut och något nytt kom i stället. Vi var bland de första som sökte oss till stan och bröt oss ut ur den gamla bondemiljön.

Huvudparten av körarna fick en mer stabil ekonomi. De som bara bodde hemma på sin jordbit blev säkert mer inskränkta och "efterblivna" än körarna som kom i kontakt med en del utbölingar bl.a. från Blekinge. Det var en väldig fläkt och rush i bergen och på vägarna en tid.

Den urgamla odalmentaliteten visade sig mest ur ytlig avundsjuk synpunkt: de vanliga bönderna grinade över att körarna gjorde för grova pengar.

Efter fars död 1935 hankade vi tre hemmavarande bröder (äldste brodern hade tidigare emigrerat till Amerika) oss fram med gården vid sidan om våra arbeten i stan fram till 1941, då vi arrenderade ut stället till en granne, som också varit stenkörare.

Körningen mycket lämplig bisyssla till småbruk då den kunde kombineras med arbete med jorden. Fast tidsbundet arbete i stan och jordbruk däremot nästan omöjligt att samordna. Stenindustrin var nödvändig för de små ställets existens i Stenriket, och dess slut har säkert tagit död på många småbruk.